

Μακεδονικά

Τόμ. 1

Ενθυμήσεις

Ευαγγελία Χατζηαλεξάνδρου

doi: [10.12681/makedonika.9203](https://doi.org/10.12681/makedonika.9203)

Copyright © 2016, Ευαγγελία Χατζηαλεξάνδρου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χατζηαλεξάνδρου Ε. (2017). Ενθυμήσεις. *Μακεδονικά*, 1, 508–514. <https://doi.org/10.12681/makedonika.9203>

5. ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ

1. *Ἐνθυμήσεις τοῦ 1798-1816*

Οἱ παρακάτω ἐνθυμήσεις βρίσκονται στίς σελ. 7-14 καὶ 16 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 38 χειρογράφου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. ¹⁾ Αἱ ἐνθυμήσεις γενικά εἶναι ἱστορικά σημειώματα συνήθως γραμμένα ἀπὸ τὸν Παπᾶ τοῦ χωριοῦ ἢ ἀπὸ κανένα μοναχό. Ὁ ὄρος αὐτὸς «ἐνθυμήσεις» προέρχεται ἀπὸ τὴ συνήθεια νὰ ἀρχίζουν μὲ τὴ φράση «γράφω γιὰ ἐνθύμηση», ἢ κάποια ἀνάλογη, ὅπως π.χ. αὐτὲς ποὺ μελέτησα παρακάτω: «Ἴδου γράφω τινὰ συμβάματα καὶ νὰ ἰδῆ τινὰς νὰ ἀναγνώσῃ νὰ διδῆ ἀπόκρισιν σὲ κάθε ἔιον πῶς ἠκολούθησεν».

Γι' αὐτὸ δὲ καὶ τίς βρίσκουμε συχνὰ πίσω ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο ἱεροῦ ἢ ἄλλου βιβλίου ἢ γραμμένες σὲ πρόσθετα κάποιου χειρογράφου φύλλα. Ἡ ἱστορική τους ἀξία βέβαια δὲν εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη. Πάντως ὅμως εἶναι σημειώσεις ἀπὸ ἄμεσα βιώματα καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ ἱκανοποιεῖ ἐκεῖνον ποὺ τίς μελετᾷ. Βλέπει τὴν ζωὴ τὴν ἴδια νὰ τοῦ μιλᾷ μέσα ἀπ' τὰ κιτρινασμένα αὐτὰ φύλλα, ὅπως ἀκριβῶς τὴ βλέπει νὰ ξεπετιέται ἀπὸ κάθε ἄμεσο μνημεῖο πολιτισμοῦ. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τίς μελετᾷ μ' ἀγάπη ὁ ἱστορικός, πρὸ παντὸς ὅταν προέρχονται ἀπὸ μέρη ποὺ τὸν συγκινοῦν, ὅπου τὸ κάθε τι τὸν ἐνδιαφέρει. Ἄλλὰ κι' ὁ λαογράφος μπορεῖ νὰ ὠφεληθῆ ἀπ' αὐτὲς. Οἱ ἀντιλήψεις, ἢ ψυχὴ τοῦ λαοῦ, ὅ,τι δηλ. τὸν ἐνδιαφέρει ἄμεσα, βρίσκεται ἀφθονο στὰ σημειώματα αὐτά.

Χιονίζει σὲ ἐποχὴ ἀκατάλληλη; Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ συγκινεῖ τὸν λαὸ καὶ ὁ παπᾶς, ποὺ τὸν ἀντιπροσωπεύει, τὸ σημειώνει σὰν ἱστορικὸ γεγονὸς. Περνᾷν πουλιὰ; Τὸ πέρασμά τους θεωρεῖται προγνωστικὸ καὶ σημειώνεται. Μὰ καὶ γιὰ τὴ μελέτη τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τὴν ἰδιωματικὴ μπορεῖ νὰ ἔχουν ἐνδιαφέρον, ὅπως καὶ γιὰ τὰ δάνεια ξένων λέξεων ἀπὸ γειτονικοὺς λαούς.

Ἐφ' ὅσον οἱ πληροφορίες τους προέρχονται ἀπὸ βιώματα, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ψευτικές. Γι' αὐτὸ λοιπὸν μποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύσουν γιὰ βᾶση κριτικῆς ἔμμεσων πηγῶν. Καὶ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα. Ἀπὸ τίς παρακάτω ἐνθυμήσεις ἡ 14^η καὶ 15^η ἀναφέρουν δυὸ ἀποτυχημένες ἀποστολὲς καπουτζῆ γιὰ νὰ σκοτώσῃ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μία ἔγινε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1811 καὶ ἡ ἄλλη τὸν Γενάρη τοῦ 1812. Τίς δυὸ αὐτὲς ἀποστολὲς τοῦ καπουτζῆ δὲν τίς ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός, ἀλλὰ κάμνει λόγο μόνο γιὰ μιὰ ἀποστολὴ, ποὺ ἔγινε στὰ τέλη τοῦ 1812 καὶ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν αὐτοεξορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στὸ Τεπελένι, ἀπ' ὅπου γύρισε, ὅταν ἄρχισαν οἱ ἀποτυχίες τοῦ Ναπολέοντα μὲ τὴν ἦτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ στὴ Μόσχα. Ὁδηγούμενος ἀπ' αὐτὸ ἴσως ὁ Ἀραβαντινός καταλήγει στὸ συμπέρασμα, ὅτι αἰτία τῆς ἐχθρικής στάσης τῆς Πύλης πρὸς τὸν Ἀλῆ ἦταν παραστάσεις τῆς γαλλικῆς πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη, διότι ὁ Ἀλῆς εἶχε προσβάλει τὴ γαλλικὴ σημαία στὰ Ἰωάννινα. ¹⁾ Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν ὅμως τίς δύο αὐτὲς ἀπο-

1. Βλ. Α. Σιγᾶλα, Ἀρχεῖα καὶ Βιβλιοθήκαι Δυτικῆς Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη 1939) σελ. 168.

1. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλή, σελ. 243 κέξ.

στολές τοῦ καπουτζῆ, πού μᾶς ἀναφέρουν οἱ ἐνθυμήσεις μας, δὲν μπορούμε νὰ συμφωνήσουμε μὲ τὸν Ἀραβαντινὸ ὡς πρὸς τὰ αἰτία τῆς ἐχθρότητας τῆς Πύλης πρὸς τὸν Ἀλῆ, Ἀναγκαζόμεστε νὰ ζητήσουμε βαθύτερα, γιὰ νὰ βροῦμε τὴν ἐξήγηση τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καὶ νὰ ἰσχυρισθοῦμε, πῶς ἡ ἐχθρότητα τῆς Πύλης ὀφείλεται στὴν ἀνησυχία τῆς γιὰ τὴν ἀδιάκοπα αὐξανόμενη δύναμη τοῦ Ἀλῆ. Ἡ ἀνησυχία αὐτὴ ἦταν ἡ πυρίτιδα στὴν ὁποία τὸ ἐπεισόδιο μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἀλῆ καὶ οἱ παραστάσεις καὶ τὰ παράπονα τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ἀποτέλεσαν τὴν φωτιά, γιὰ ν' ἀνάψη καὶ νὰ φέρῃ τὰ ἀνάλογα ἀποτελέσματα.

Παραθέτομε τίς ἐνθυμήσεις αὐτές ὅπως ἔχουν στὸ χειρόγραφο, διατηρώντας τὴν ὀρθογραφία τους. Ὅ,τι εἶχα νὰ παρατηρήσω γιὰ κάθε ἐνθύμηση τὸ προσθέτω ἀμέσως μετὰ τὸ κείμενό τους. Ἡ ἀρίθμηση κατ' αὐξοντα ἀριθμὸν εἶναι δική μου.

* * *

Ἰδοῦ γράφω τινὰ συμβάματα καὶ νὰ ἰδῆ τινὰς νὰ ἀναγνώθῃ, νὰ δίδῃ ἀπόκρισιν σὲ κάθε ἔτον πῶς ἠκολούθησεν.

1. **1798** Τὸν φεβρουάριον, πάσιεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἰς τὸ βεντῆνι. Βρισκόμαστε δέκα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ πού ἔγινε τὸ 1788.

Βεντῆνι εἶναι τὸ Βιδίνιον, πόλις σήμερα τῆς ΒΑ Βουλγαρίας στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Δούναβη. Σ' αὐτὸ τὸ ἔτος 1798 ὁ Πασβάντ Ὀγλοῦ, γιὸς κάποιου βαϊρακτάρη τοῦ Βιδινίου, ἀνακηρύχθηκε μόνος του πασᾶς. Ἐναντίον του ἡ Πύλη ἔστειλε πολλοὺς πασάδες μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κιουτσούκ Χουσεῖν Καπετάν, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς. ἰ)

2. **1798** τὸν Ὀκτόβριον ἐγείρησεν καὶ χάλασεν τὴν πρέβιζαν.

Ὁ Ἀλῆς, ἀπὸ τότε πού ἔγινε κύριος τῶν Ἰωαννίνων, πάντα ὠνειρευόταν διέξοδο πρὸς τὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ κολάκευε τοὺς Γάλλους καὶ ἐρχόταν σὲ συνηνοήσεις μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 1797 μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Καμποφόρμιο ἦταν κύριος τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῶν ἐνετικῶν κτήσεων στὴν Ἠπειρο. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ὁμως ἀπὸ τὸ Βιδίνι ἔλλαξε πολιτικὴ καὶ στράφηκε ἐναντία στοὺς Γάλλους. Ἔτσι ἐκπλήρωσε τὸ ὄνειρό του μὲ τὴν καταστροφή καὶ τὴν κατάληψη τῆς Πρέβεζας, πού τοῦ ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ καταλάβῃ καὶ τὸν ἄλλον σπουδαιότατον λιμένα τοῦ Ἀμβρακικοῦ: τὴ Βόνιτσα.

3. **1809** νοεμβρίου 27 ὁ πρῶτ ἐσεισθῆ ἡ γῆ

4. **1810** ἀπὸ τὸν μάρτιον ἀρχήνησεν ἀκρίβεια
 10 γρόσια τὸ λουτζέκι τὸ σιτάρι
 8 γρόσια τὸ καλαμπούκι
 8 γρό: ἡ βρίζα
 6 γρο: τὸ κριθάρι
 4 γρο: ἡ βρόμη.

λουτζέκι = παραφθορὰ τῆς τουρκικῆς λέξης *ölçek* (ολτσεκ) πού σημαίνει μέτρο χωρητικότητας γιὰ τίς συναλλαγές τῶν δημητριακῶν. Ἡ λέξη λουτζέκι χρησιμοποιεῖται στὴν Θεσσαλία, ἐνῶ στὴν Μακεδονία ὑπῆρχε ἡ λέξη κιλόν (καὶ ταγάρι τὸ ½ κιλόν) ἢ σινίκι. Ἡ χωρητικότητα τοῦ μέτρου εἶναι

διάφορη στις διάφορες περιφέρειες. Στη Θεσσαλία π. χ. είναι 45 όκάδες, στην Κεντρική Μακεδονία 22 όκάδες, στη Φλώρινα και στο Μοναστήρι 35 όκάδες.

5. 1810 Αύγουστου 26 χάλασαν τούς τούρκους ό μόσχοβος εις τό μπατίνι.

6. 1810 Αύγουστου 22 ήλθεν ό βεζήρης Άλή πασάς και ό βελη πασάς εις τὰ τρικάλλα άντάμα.

7. 1811 Ίανουαρίου πρώτη, εις την λόβιτζαν χαλάσθηκεν ό τούρκος.

8. 1811 Ίανουαρίου 30 εις την Βράζιανη έχαλάσθηκεν ό τούρκος.

9. 1811 τόν άπρίλλιον έστειλεν ό άληπασάς τούς έργάτας εις την πρέβιζαν-χιλιάδες 10.

10. 1811 τόν Ίούνιον ό τούρκος και ό μόσχοβος πολέμησαν. 22 χιλιάδες μσχοβόι και τούρκοι άντάμα έχάθηκαν.

Μάχες κατά τή διάρκεια του Ρωσσοτουρικού πολέμου του 1806 - 1812.

11. 1811 αύγουστου 4 παρασκευή εις ταίς έννέα ώραις άρχήνησεν ή βροχή, και έως σαββάτω βράδι, ώρα τετάρτη τής νυκτός όλότελα δέν σταμάτησεν και ύστερα έστάθηκεν. και βυθήσκαν σπήτια εις την λάρισσαν 3525 μαζύ με τούς άνθρώπους όπου κατοίκουν. ήταν νύκτα. έπνίγηκαν άλόνια θημονιαίς και άλλα ζώα πολλά.

12. 1811 Ιουνίου 24 ξημερόνοντας έκαμεν κρύον πολυ όλην την νύκτα. κάκον.

Τό άφύσικο κρύο μέσα στον Ίούνιο σημαίνει όργη Θεου, «Κ α κ ό» μάς λείει αυτός που γράφει τις ένθυμήσεις.

13. 1811 τόν Νοέμβριον έπείρεν ό άληπασάς τό άργυρόκαστρον και τό γαρδίκι.

Τό Άργυρόκαστρο, με λίγες κώμες τής Θεσπρωτίας, δέν προθυμοποιήθηκε να ύποκύψη στον Άλή, ένω όλη σχεδόν ή ύπόλοιπη χώρα ειχε δηλώσει ύποταγή. Ό Άλής δέν ήταν συνηθισμένος να ύποχωρη, μπρός σε τέτοιες άγερωχίες. Η Θεσπρωτία έπρεπε όλη να ύποταχθ ή αυτόν, πρό παντός δε τό Άργυρόκαστρο, γιατί ήταν ένα ισχυρό φρούριο, και τό Γαρδίκι, που ειχε μαζύ του παλιούς λογαριασμούς, έπρεπε να δηλώσουν ύποταγή ή καλύτερα να καταστραφούν. Και τό κατώρθωσε. Αφού απομάκρυνε με τέχνη τον περισσότερο μάχιμο πληθυσμό, έπετέθηκε ένάντια στο Άργυρόκαστρο, που ύστερα από ένα μήνα πολιορκία αναγκάστηκε να παραδοθ ή. Τήν πώση του Άργυρόκαστρου άκολούθησε ή ύποταγή των άλλων άνυπότακτων χωρίων τής Θεσπρωτίας και του Γαρδικιου. Για τό τελευταίο αυτό ό Άλής δέν άρκούνταν να τό ύποτάξη, μόνο έπρεπε οι κάτοικοί του όλοι, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, να πληρώσουν την προσβολή, που ειχαν κάνει τον Αύγουστο του 1762 στην πεθαμένη πιά μητέρα του Χάμκω και στην άδελφή του Χαϊνίτσα, οδηγώντας τες αιχμάλωτες στο Γαρδίκι. "Ετσι ή ψυχή τής πεθαμένης, που για τελευταία της παραγγελία ειχε αφήσει στο γυιό της την έκδίκηση των Γαρδικιωτών, θα ήσυχάζε στο μνήμα της και ή άδελφή του, που μέσα στο σεράι της στο Λάμποβο κλεισμένη διψούσε κι' αυτή έκδίκηση, θα έπαιρνε τό γιατρικό που θα τής έφερνε λίγο την γαλήνη.

Προδοτικά¹⁾ λοιπόν τον Μάρτιο του 1812 συγκέντρωσε τούς άνδρες και τούς νέους του Γαρδικιου στο χάνι του Βαλιαρέ κοντά στο Λάμποβο και τούς κατέσφαξε άνανδρα άνυπεράσπιστους όπως ήταν. Τις γυναίκες πάλι τις έ-

1. Rouqueville, Histoire de la regeneration de la Grèce, τόμ. I σελ. 352.

στειλε στήν ἀδελφή του Χαϊνίτσα γιά νά τις κάνη ὅ,τι θέλει, ἱκανοποιῶντας τὸν πόθο της, ὅπως τὸν βλέπομε σέ μιὰ ἐπιστολή της πρὸς τὸν Βεζύρη πού μᾶς τὴ διάσωσε ὁ Rouqueville.¹⁾

14. 1811 τὸν ἀπρίλλιον πάισεν καπουτζῆς νά σηκώση τὸν βεζήρην εἰς τὰ ἰωάννινα καὶ δὲν τὸν σίκοσεν.

15. 1812 τὸν ἰανουάριον πάισεν καπουτζῆς νά σικώση τὸν βεζήρην, μήτε τότε.

Καπουτζῆς ἢ καπουτζήμπασης, πού στήν κυριολεξία σημαίνει θυρωρός, ἐδῶ δηλώνει ἀξίωματοῦχο τῆς σουλτανικῆς αὐλῆς.²⁾

Ὁ Rouqueville καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς δὲν ἀναφέρουν τίποτε γιά τις ἀποτυχημένες αὐτές ἀποστολές τοῦ καπουτζῆ, ἀλλὰ μόνο γιά μιὰ, πού ἔγινε στὰ τέλη τοῦ 1812 καὶ εἶχε γιά συνέπεια τὴν ἐξορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στὸ Τεπελένι.³⁾ ὅπου ὅμως ἔμεινε λίγο καιρό, γιατί ξαναγύρισε στὰ Γιάννινα χωρὶς νά περιμένῃ ἀπόφαση τῆς Πύλης. Πληροφορία γιά τὴν ἐπιτυχημένη αὐτὴ τελευταία ἀποστολὴ τοῦ Καπουτζῆ ἔχομε ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Χατζῆ Σεχρέτη τὴν Ἀληπασιάδα:

Ὁ Καπουτζῆς πλακώνει στήν ὥρα ξεκινᾶ,
 βασιλικὸν φερμάνι φέρεي γιά νά κοπῆ
 ἡ κεφαλὴ ἢ δική σου στήν Πόλη νά σταλθῆ·
 Ἀλῆ πασᾶς δ' ἀμέσως φεύγει διὰ νυκτός,
 στὸ Τεπελένι τρέχει ἔμφοβος ὡς νεκρός.

16. 1812 χάλασεν ὁ βεζήρης τὸ γαρδίκι καὶ ἐσκότωσεν τοὺς ἄνδρες 536 δεκεμβρίου πρώτη.

Ἡ πρώτη Δεκεμβρίου δὲν εἶνε ἡ ἡμέρα τῆς καταστροφῆς τοῦ Γαρδικιοῦ, ἀλλὰ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία γράφηκε ἡ ἐνθύμηση. Σ' αὐτὸ μᾶς πείθει πρῶτα ἡ ἀσύνηθη θέση τῆς ἡμερομηνίας, πού ἐξαιρετικὰ ἐδῶ μπαίνει πίσω ἀπὸ τὴν ἐνθύμηση, ἐνῶ σ' ὄλες τις ἄλλες πού μᾶς δίνουν τὴν ἡμερομηνία τῶν γεγονότων κι' ὄχι τῆς ἐνθύμησης μπαίνει μπρός. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς γιά μέρα τοῦ ἐξολοθρευμοῦ τῶν ὁπλων Γαρδικιωτῶν στὸ χάνι τοῦ Βαλιαρῆ δέχεται τὴν 15η Μαρτίου 1812⁴⁾ Ὁ Rouqueville ἂν καὶ δὲν ἀπομακρύνεται καὶ πολὺ, δὲν συμφωνεῖ μαζί του, ἀφοῦ γιά μέρα ἀναχώρησης τοῦ Ἀλῆ πασᾶ γιά τὸ Λάμποβο, ὅπου ἔμενε ἡ ἀδελφή του Χαϊνίτσα, παραδίνει τὴ 19η Μαρτίου 1812.⁵⁾

17. 1812 τὸν σεπτέμβριον, ἐχάλασεν ὁ μόσχοβος τοὺς φραντζέζους, ὄλον τὸ στράτευμα.

Ἡ ἦττα τοῦ Ναπολέοντος στὴ Ρωσσία, πού σημείωσε τὴν ἀρχὴ τῆς πτώσης του καὶ τὸ γύρισμα τοῦ ἀστρου του πρὸς τὴ δύση του.

1. Rouqueville, στὸ ἴδιο, 1, σ. 350. Tu dois... permettre ses femmes et ses filles à mon pouvoír, afin d'en disposer à ma fantaisie.

2. Hammet, Ἱστορία τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, γαλλικὴ μετάφραση Hellert, τόμ. xviii σελ. 77.

3. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλή σελ. 243. Rouqueville, Histoires de la regeneration de la Grèce, I σελ. 388-390.

4. Π. Ἀραβαντινοῦ, Στὸ ἴδιο, σελ. 236.

5. Rouqueville, Στὸ ἴδιο, τόμ. I σελ. 350.

18. 1812 ἀπὸ αὐγούστου δέκα ἄρχησεν ἀκρίβεια
 10 γρόσια τὸ σιτάρι τὸ λουτζέκι
 7 γρόσια τὸ καλαμπούκι
 6 γρο: τὸ κριθάρι
 4 γρο: τὸ κεχρί,
 Ἡ ἀκρίβεια ὀφείλεται στὴν ἀφορία, γιὰ τὴν ὁποία μᾶς πληροφοροῦν οἱ ἀμέσως ἐπόμενες ἐνθύμησες, καὶ σὲ αἷτια πολεμικά, ἀφοῦ τὸ 1812 εἶναι τὸ τελευταῖο ἔτος τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου.
19. 1812 βαμπάκι δὲν γίνεκεν ὀλότελα.
20. 1813 βαμπάκι δὲν γίνεκεν ὀλότελα. ἀκρίβεια μεγάλη. 5 γρόσια ἢ ὀκά.
 γρόσια 14 τὸ σιτάρι τὸ λουτζέκι
 γρόσια 12 τὸ καλαμπούκι
 γρόσια 11 ἢ βρίζα
 γρόσια 10 τὸ κεχρί
 γρόσια .8 τὸ κριθάρι
 γρόσια .6 ἢ βρόμη
 γρόσια .9 τὸ λιανὸ καλαμπούκι
 γρόσια .7 τὸ ῥόβι
 Τὰ ἴδια αἷτια καὶ γιὰ τὴν ἀκρίβεια τοῦ 1913. Σ' αὐτὰ προσθέτεται καὶ ἡ μεγάλη καταστροφὴ ἀπὸ τὴ πανώλη τοῦ ἔτους αὐτοῦ, ποῦ ἔφερε τρομαχτικὴ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἔλλειψη ἐπομένως ἐργατικῶν χειρῶν. ¹⁾ (Βλ. ἐνθύμ. 21 καὶ 24.)
21. 1813 πανούκλα εἰς τὸν Τούρναβον. ἀπέθαναν ἄνθρωποι χιλιάδες 8600.
 πανούκλα εἰς τὴν λάρισσαν. πανούκλα εἰς τὰ τρίκκαλα.
22. 1814 φεβρουαρίου, εἰς ταῖς δύο, ἡμέρα β' ἀρχήνησεν χιόνι, ἡμέρα καὶ νύκτα, καὶ βάρησεν ἔως 4 πιθαμαῖς, καὶ ἐστάθηκεν ἡ γῆ βουλομένη ἔως 23 φεβρουαρίου.
 Συχνὰ ἡ Θεσσαλία δοκιμάσθηκε ἀπὸ λοιμικὲς ἀσθένειες, γιὰ τὸ κλίμα τῆς γενικὰ δὲν ἦταν ὑγιεινόν, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν διάφοροι κατὰ καιροὺς περιηγητές. ²⁾
23. 1814 φεβρουαρίου 15 ἦλθαν οἱ ντελῆδες εἰς τὰ τρίκαλα 252.
 Ντελῆδες = ἄτακτοι στρατιῶται Ἀλβανικῆς καταγωγῆς.
24. 1814 ἀπέθαναν ἄνθρωποι 7777 ἀπὸ τὴν πανούκλαν εἰς τὰ τρίκκαλα τοῦρκοι καὶ χριστιανοί,
25. 1814 ἀπριλίου 19 ὥραις τῆς ἡμέρας ἐπτὰ ἀρχήνησεν βροχὴ συγγανὴ ἔως τῆ δευτέρα εἰς ταῖς ἐπτὰ ὥραις. καὶ ὕστερα ἀρχήνησεν χιόνι ἔως ταῖς πέντε ὥραις τῆς νυκτὸς καὶ ἐστάθηκεν. ἔως τρία δάκτυλα ἐπίασεν ἡ γῆ καὶ ξεπαῖσεν πολλὰ ἀμπέλια εἰς πολλοὺς τόπους.
26. 1814 τὸν μάιον ἐκάϊκεν ἡ λάρισσα πάλιν.
27. 1814 ἀπὸ 20 ἀπριλίου δὲν ἔβρηξεν ἔως 11 Ιουλίου. ὕστερα ἔβρηξεν καὶ εἰς μερικὸς τόπους ἔρηξεν χαλάζι καὶ χάλασεν σιτάρια.

1. Τσοποτοῦ, Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας, σελ. 43, 44.

2. Τσοποτοῦ, Στὸ ἴδιο, σελ. 181 - 182. Τῆ σημασία ποῦ εἶχαν οἱ λοιμικὲς αὐτὲς ἀσθένειες γιὰ τὸ ἰδιοκτησιακὸ καθεστῶς τῆς χώρας, βλέπε στὸ ἴδιο ἔργο τοῦ Τσοποτοῦ σελ. 44, 45, 182, 206, 207.

28. 1814 ἀπέρασαν περπέρια καὶ ἐπάγιαναν κατὰ ἀνατολάς.

Στὰ Τρίκαλα ὅπως καὶ στὴ Κοζάνη τὴ πεταλοῦδα τὴ λένε πέρπερας καὶ πληθυντικός οἱ περπεραῖοι. Ἴσως μὲ τὴ λέξη αὐτὴ σχετίζονται τὰ περπέρια καὶ θὰ σημαίνουν ἀσφαλῶς κάποιο εἶδος πουλιῶν, πού τὸ πέρασμά τους θὰ εἶχε σημασία γιὰ τὸ λαό, ὅπως γιὰ μᾶς σήμερα τὸ πέρασμα παπιῶν σημαίνει ὅτι θὰ χιονίση. Γι' αὐτὸ τὴ θύμηση αὐτὴ τὴν τοποθετῶ στὸ πλάι τῆς 30ῆς, πού μᾶς δίνει κι' αὐτὴ προγνωστικὸ πέρασμα χρυσοῦ ἀετοῦ.

29. 1814 Ἰουνίου 26 ἡμέρα παρασκευὴ ἐσείσθη ἡ γῆ. ἔξη φοραῖς τὴν ἴδια ἡμέραν.

30. 1814 δεκεμβρίου εἰς ταῖς δύο. ἡμέρα δ'. ἐφάνηκεν σημεῖον ὡσὰν ἀετὸς χρυσός, ἐπήγαινε πρὸς τὸν αὐλόναν εὐγῆκεν ἀπὸ τὸν γόλον.

Γ ὅ λ ο ς = Βόλος. 1)

31. 1814 δεκεμβρίου 15ῃ. ἐπίασεν χιόνι ἕως τέσσεραὶς πιθαμαῖς.

32. 1815 Ἰανουαρίου 2. χιόνησεν ἕως (2) πιθαμαῖς πάλιν. Ἰανουαρίου 5 ἐχιόνησε ἕως πιθαμαῖς 2. καὶ πάλιν χιόνησεν, καὶ ἐστάθη ἡ γῆ βουλομένη 50 ἡμέραις. ἡ παπαντὴ ἔκαμεν ἥλιον καὶ ἥλιος καὶ καλλὸς καιρὸς ἔγινεν ὄλον τὸν φεβρουάριον καὶ μάρτιον.

33. 1815 μαρτίου ἕως 25 χελιδόνια δὲν ἦλθαν καὶ θαύμαζαν οἱ ἄνθρωποι.

34. 1815 μαρτίου 29 χιόνησε.

35. 1815 φεβρουαρίου 10 ἔκαμαν τὸν καβγάν οἱ κηπωριότες εἰς τὸ κοσμάτι μὲ τὸν υἴον τοῦ βελίαγα.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς γιουοὺς τοῦ Βελῆ ἀγά, ὁ Μεχμέτ πασᾶς, ἦταν τοπάρχης τῆς Παραμυθίας τὴν ἐποχὴ αὐτῆ. 2) Ἴσως πρόκειται γιὰ κάποια προστριβὴ του μὲ τοὺς Κηπουριώτες (κατοίκους τοῦ χωριοῦ Κηπουριὸ στὴν περιοχὴ τῶν Γρεβενῶν) ἀπὸ κάποια ἀγνωστὴ σὲ μᾶς αἰτία.

36. 1815 μαρτίου 6 ἔστειλεν ὁ βεζήρης εἰς τὸ ἡντη 160 ὀνομάτοι τούρκοι καὶ χριστιανοὶ ἐδιάλεξεν τοὺς καλλοὺς ὁποῦ εἶχεν φυλακομένους, καὶ ἔστειλεν τὸν βελήγαν καὶ τὸν Χασάναγαν Ἰωαννήτην.

Ἡ ἔννοια τῆς θύμησης αὐτῆς μοῦ παρέμεινε ἀγνωστὴ, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες πού κατέβαλα.

37. 1815 ἀπριλίου 16ῃ ξημερόνοντας ἐσήσθηκεν ἡ γῆ. ἦταν μέγα σάββατον.

38. 1816 Ἰουνίου 11 ἔβρηξεν καὶ ὕστερα δὲν ἔβρηξεν ἕως αὐγούστου 26 ὕστερα ἔβριξεν καὶ ἔγινεν ἀκρίβεια μεγάλη.

18 γρόσια τὸ σιτάρι τὸ λουτζέκι ἀπὸ τὸν φεβρουάριον ἀρχήνησε καὶ ἐστάθη ἕως πρώτη Ἰουλίου. ὕστερα ἦλθε δώδεκα γρόσια καὶ 10 τὸ καλαμπούκι.

τὸ καλαμπούκι 15 γρόσια

ἡ βρίζα 14 γροσι.

τὸ κριθάρι 12 γρόσια

ἡ βρόμη .9 γρόσια

Σελ. 6

39. 1808 Ἰανουαρίου πρώτη ἀρχήνησε χιόνι καὶ ἐστάθηκεν τὸ χιόνι ἕως 27 μαρτίου καὶ ψόφησαν ὅλα τὰ ἀρνιά καὶ τὰ κατζίκια καὶ τὰ μεσά

1. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια λέξ. « Βόλος ».

2. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, Ἱστορία Ἀλῆ Τεπελενλή, σελ. 268 σημ. 1.

τὰ τρανά βόδια, ἄλογα, γελάδια καὶ ἄνθρωποι ξεπαΐσαν· καὶ τὸν μάϊον εἰς ταῖς 5 σκότωσαν τοὺς πλαχαβαίους στὰ μετέωρα:

Σκότωσαν τοὺς Πλαχαβαίους στὰ Μετέωρα. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐξόντωση τοῦ σώματος τοῦ Βλαχάβα, ποῦ ὠνομάζετο καὶ Μπλαχάβας. ¹⁾

Αὐτὸς κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου 1806 - 1812 προετοίμασε ἐπανάσταση, ποῦ ἀπέτυχε ὅμως, γιὰτὶ τὰ σχέδια τοῦ περιφήμου κλέφτη προδόθηκαν στὸν Ἀλῆ πασᾶ ἀπὸ κάποιον Μετσοβίτη Δεληγιάννη. Τὸ σῶμα του καταστράφηκε στὰ Μετέωρα. ²⁾

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΑΤΖΗΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Τελείοφοιτος Φιλολογίας

2. Ἐνθυμήσεις διάφοροι ἰδίως ἐκ τῆς περιοχῆς Κοζάνης

1. Ἐνθυμήσεις ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ βιβλίου :

Δοσιθέου, Περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων. Ἐκδοσις 1715. Ἀντίτυπον Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης προερχόμενον ἐκ Σερβίου.

1737 Ἰανουαρίου 23ῆς ἡμέρα κυριακῆ, ὥρα 1αῖ τὸ ἑσπέρας ἐκοιμήθη ἀιφνηδίως ἐν κῶ ὁ ἡμέτερος πενθερὸς ἄρχων κύρ μανόλης σταμούλης, σκευοφύλαξ, τε τῆς ἐπισκοπῆς τῶν σερβίων οὐ μὴν δὲ καὶ ἐπίτροπος τῆς ἀγίας κυριακῆς συνέβη δὲ ἢ αὐτοῦ τελευτῆ τοιῶσδε, ἐπανακάμψας ὑπὸ τῶν ἀγάδων (ἐπεῖπερ καὶ αὐτός, ὅτι ἄγιος οἰκονόμος ὤς, καὶ θεῖος ἡμῶν κύρ δημήτριος ἀπεδήμησαν ἐν τοῖς ἄνω ῥηθεῖσι ἀγάδοις, ἵνα εἴπωσιν ἐκείνοις τό, καὶ τοῦ χρόνου τὸ μπινη μπαηριάμ, εἰς οὓς ἔπιον ὁ καθ' εἷς ἐπέκεινα τῶν δέκα καΐφέδων) ἐν τῷ ἅμα ἐζήτησε τὴν ἡμετέραν πενθεράν, καὶ αὐτοῦ νόμιμον σύζυγον κυρίαν ἀγνήν, ἣν περ, καὶ εἶπεν τό, ποῦ ἐδίαγον; οὐχ ὄρας ὅτι ἐγὼ μέλλω τανῆν τελευτῆσαι; καικεῖνη μειδιάσασα, αὐτὸς ἄφνω ἔπεσε πίκουπα ἐντὸς τοῦ κάτω χιμωνιώδους οὐντᾶ, βαρέως ἀναστενάζων, καὶ ὡς τὸ παντελῶς μὴ δινάμενος λαλεῖν, σχεδὸν εἰπεῖν, οὔτε ἐξομολογηθεῖς, ἀλλ' οὔτε διαθήκην συνταξάμενος, οὐ μὴν δὲ οὔτε παραίνεσιν προτρεπτικὴν τοῖς ἑαυτοῦ παισὶ διδοὺς, ἀλλὰ τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις κοινωνίσας διὰ τινος ἱερομονάχου κωσταντίου Θεσσαλονικέως, καὶ τῷ τοῦ ἀγίου εὐχελαίου χρίσματι τρισάκις ἀληφθεῖς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Θεῷ παρέδωκε. Ἀρχιερατεῦοντος τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου ἡμετέρου τε, αὐθέντου καὶ δεσπότη κυροῦ μελετίου, τῷ γένει αὐτοῦ κατακάλου, τῇ πατρίδι Θεσσαλονικέως· ὁ ἀδελφός δὲ αὐτοῦ κύρ κρακόρης, καὶ ὁ ἀνεψιός του σταμούλης θεοδωρῆ ἔλειπασιν ἐν σέρβοις, κ' ὁ δεσπότης ἐν κοζάνη· πόσαι δὲ οἰμωγαί, θρήνοι, ὄδυρμοὶ ἐγεγόνασιν ἀπὸ τε τῶν συγγενῶν, καὶ φίλων αὐτοῦ, τόσον χριστιανῶν, ὅσον καὶ ἔθνῶν, οὐδεὶς δύναται περιγράψαι. ταῦτα ἔγραψεν ἰδίᾳ χειρὶ ὁ ἀγαπητὸς του γαμβρὸς μανολάκης κωνσταντίνου Ἱατροῦ : —

1, Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σελ. 583 σημ. 3.

2, Κ. Σάθα, Στὸ ἴδιο, σελ. 588 - 604. Θεσσαλικά χρονικά τόμ. 1, σελ. 56, Θεσσαλικὸν ἥρώων. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλή, σελ. 194.